ભાદરવા સુદ ૩, ગુરુવાર તા. ૨૫-૮-૧૯૬૦
ઋષભજિન સ્તોત્ર-ગાથા-૨૧ થી ૨૯, પ્રવચન-૭

આ ઋષભદેવ ભગવાનની સ્તુતિ ચાલે છે. આ આત્મા જેને પૂર્ણ પર્યાયપણે પ્રગટ થયો એવા પરમાત્માને સાધ્યમાં, લક્ષમાં લઈને આ સ્તુતિ કરવામાં આવી છે. કેમ કે જેને આત્મધર્મ પામવો (હોય) અને પામ્યા હોય એમાં સર્વજ્ઞ પરમાત્મા તે નિમિત્ત રૂપે દેવ તરીકે હોય છે. જેને આત્માની દિવ્યશક્તિઓ આત્મપદાર્થમાં પડી છે એની જેને ભક્તિ જાગી છે એટલે શક્તિવાન એવો જે આત્મા, એની જેને અંતરમાં ભક્તિ નામ રુચિ નામ પ્રીતિ નામ પરિણમન થયું છે એને નિશ્ચયભક્તિ કહેવામાં આવે છે. એટલે સાચી ભક્તિ. એને સર્વજ્ઞ પરમાત્મા પૂર્ણ દેવ જેને દિવ્ય શક્તિ પ્રગટ પૂર્ણ વર્તમાનમાં વર્તે (છે) એના પ્રતિ ભક્તિનો રાગ, ઉલ્લાસ, પ્રેમ, પ્રતીતિ, પ્રીતિ આવ્યા વિના રહે નહિ અને એની ઓળખાણ પણ એને-ધર્મી જીવને હોય.

સ્તુતિ કરતા આચાર્ય મહારાજ ઋષભદેવ ભગવાન આ ભરતક્ષેત્રમાં આદ્ય હતા ત્યાંથી એમની સ્તુતિ કરી છે. એ ભગવાન ઋષભદેવનો આત્મા સર્વાર્થસિદ્ધિમાં હતો ત્યાંથી આવ્યા. ત્યાંથી એની શરૂઆત કરી છે. (ઈ) કરતાં અહીંયાં ક્યાં સુધી આવ્યું? પહેલું તો (કહ્યું), હે નાથ! આપ સર્વાર્થસિદ્ધિમાં હતા. ત્યાં આપને લઈને એ વિમાનની શોભા હતી. એ આપ જ્યારે અહીંયાં પૃથ્વીતળ ઉપર નાભિરાજને કુળે આવ્યા, એની શોભા નષ્ટ થઈ ગઈ છે. પ્રભુ! આપને લઈને શોભા હતી ત્યાં. આપ અહીંયાં આવ્યા તો કુળની શોભા આપને લઈને થઈ. અને માતાની શોભા પણ આપ પેટમાં આવ્યા (તો) એ માતા પણ બધી સ્ત્રીઓમાં ઊંચામાં ઊંચી ગણતરીમાં આવી અને એને પટબંધ બંધાણો કે જ્યાં તીર્થંકર ત્રણ લોકના નાથ જેના પેટમાં આવે એ સ્ત્રી એક, બે, ભવ કરીને મુક્તિ પામે એવી જેની લાયકાત હોય. ભગવાનને કારણે નહિ. નેમચંદભાઈ! ભગવાનને કારણે?

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- હવે તો ઘણું થયું આ જુઓને, જૈન તત્ત્વમિમાંસા. સમજાણું કાંઈ?

ભગવાનનો આત્મા જ્યાં માતાના પેટમાં (આવ્યો), એનો આત્મા અલ્પ ભવે મુક્તિ પામે એવો જ હોય. માતાને પણ ધન્ય છે. પછી પ્રભુ! આપને જન્માભિષેકમાં લઈ ગયા એ મેરુ તીર્થપણાને પામ્યો. તેથી હું તો એમ માનું છું કે જ્યોતિષીના દેવો આપનો જન્માભિષેક ત્યાં થયો તેથી તેની પ્રદક્ષિણા દઈ રહ્યા છે. કહો, સમજાણું કાંઈ? એમ ભક્તિના ગુણમાં સ્મૃતિમાં આવતા એના ગુણો પ્રત્યે જ્યારે ઉલ્લાસ આવે એટલે આવી ભક્તિ થયા વિના રહે નહિ. ત્યાંથી પ્રભુ જ્યારે આપ અહીંયાં આવ્યા અને ક્રમે જ્યારે વૈરાગ્ય થયો, વૈરાગ્ય

થયો. નિલાંજના દેવીની આયુષ્યની સ્થિતિ પૂરી થતાં આપ સિંહાસનમાં બેઠા હતા. આપે જોયું કે ઓહો..! આ દેવીની સ્થિતિ પૂરી થઈ. આ બધું વિનશ્વર છે. એવો લક્ષ કરીને આપે વૈરાગ્ય કરી અને આ સંસારને છોડી દીધો.

એ સંસારને છોડતાં, પ્રભુ! આ પૃથ્વી, જ્યારે આપે સડેલા તરણા સમાન પૃથ્વીને જાણી અને છોડીને વીતરાગ વૈરાગ્યપણે થયા ત્યારે આ પૃથ્વી નદીને બહાને કલકલ કરીને રોવે છે આ. નેમચંદભાઈ! જ્યાં હોય ત્યાં એ ભક્તિ ભાળે. આપના વિરહે પૃથ્વી રોવે, પ્રભુ! આપના વિરહ અમને પડ્યા, પૂર્ણ સર્વજ્ઞ દશાના અમને વિરહ અને આપ સર્વજ્ઞપદને પામેલા એનો વ્યવહારે અમારે વિરહ. સમજાય છે? એનો અમને હે નાથ! ખેદ વર્તે છે. અહો..! આવા ભરતક્ષેત્રમાં જન્મ્યા, એમાં અમારી પૂર્ણ દશાની પ્રાપ્તિના અમને વિરહ છે. અને આ પૂર્ણ પ્રાપ્ત પુરુષનો પણ અમને ભરતક્ષેત્રમાં વર્તમાન વિરહ પડ્યો. એ માટે આ પૃથ્વી રડે (છે). પ્રભુ! અમને ખેદ એનો થાય છે. ઓહોહો..! કહો, સમજાય છે કાંઈ? દુનિયાની ચીજ નાશ થાય, એમ એમાંથી અમારે કાંઈ નથી. એ તો બધી ક્ષણભંગુર છે. સમજાય છે? પછી કહ્યું હતું ને કે આમ શક્રેન્દ્ર જ્યારે આપની સ્તુતિમાં નાચ કરતા હતા, હાથ પહોળા (કર્યા) ત્યાં વાદળા તૂટી ગયા. ખંડ ખંડ રહ્યો એ ક્ષણભંગુરે રહ્યો છે. એમ ભગવાન આત્મા રાગ ને પુણ્યના વિકલ્પની રુચિ છોડીને સ્વભાવની દૃષ્ટિ કરતાં એ કર્મો બાકી (રહ્યાં) તે ક્ષણભંગુર નાશવાન જેવા રહ્યા છે.

પછી (સ્તુતિ) કરતાં (કહે છે), નાથ! આપે ચાર ઘાતિ કર્મનો નાશ કર્યો અને સમ્યક્ કેવળજ્ઞાન પામ્યા. ચાર અઘાતિ રહ્યા એ મડદા જેવા રહ્યા હવે. એણે જાણ્યું કે આ ચારને મારી નાખ્યા મોટા જોધાને. આપણે શું હિસાબમાં? મર્યા જેવા, બળી દોરડી જેવા અઘાતિ કર્મ પડ્યા છે. એ છેલ્લું ત્યાં સુધી આવ્યું છે.

૨૧મી ગાથા. હવે સમવસરણમાં ભગવાન બિરાજે છે એને ઉદ્દેશીને ભક્તિનો વિકલ્પ વર્ણવે છે. ભગવાન સમવસરણમાં પૂર્વના પુણ્યને લઈને જે ધર્મસભા ઈન્દ્રો આવીને રચે છે, એનું લક્ષ કરીને એ સિંહાસન આદિ પુણ્યનું ફળ અને એમાં મુનિઓ આદિ બિરાજે છે, એના આપ નાયક અને શોભાની અંદર શણગાર છો. એને લઈને મુનિઓની બધાની શોભા છે. એ ઉદ્દેશીને વાત કરે છે. ૨૧.

णाणामणिणिम्माणे देव ठिओ सहसि समवसरणम्मि।
उवरिं व संणिविट्ठो जियाण जोईण सव्वाणं।।२१।।

'હે જિનેન્દ્ર!' હે પ્રભુ! **'ચિત્રવિચિત્ર મણિઓથી જેની રચના કરવામાં આવી હતી.'** સિંહાસન. મહા ઈન્દ્રો રચે છે સમવસરણ-ધર્મસભા. એ રચાઈ જાય છે અને ઈન્દ્ર કહે છે, પ્રભુ! આ તો કોઈ આપના પુણ્ય જ રચી નાખે છે. અમને આવી ખબર નહિ એવું આ રચાઈ જાય છે. એ પૂર્વના તીર્થંકર પ્રકૃતિનો પુણ્યનો ઉદય આવ્યો છે તે કાળે

ત્યાં કેવળજ્ઞાન પ્રગટ્યું છે. બેય સાથે છે. એથી જ્યાં ઈન્દ્રો આમ રચે છે ધર્મસભા.. ઓહોહો..! આપના પુણ્ય પણ શું! અને આપને પૂર્ણ આનંદદશાની પવિત્રતાની પ્રાપ્તિ આશ્ચર્યજનક છે. બેય આશ્ચર્યજનક છે. એમ ઈન્દ્રને પણ ત્યાં લાગે છે.

કહે છે, '**મણિઓથી જેની રચના વિચિત્રથી સિંહાસન થયું છે એવા સમવસરણમાં...**' એવું સમવસરણ. આખું સમવરણ. સાધારણ પુણ્યના પ્રાણીને એનું સમવસરણ કેવું હોય એનો ખ્યાલ નથી આવતો. કેટલાક તો એમ કહે કે એ બધી શાસ્ત્રમાં અતિશય યુક્તિ કરીને વર્ણન કર્યા છે. આહાહા..! અરે..! તને ખબર નથી, ભાઈ! જ્યાં આત્માનું સ્વરૂપ અંતરના ચૈતન્યના ખજાના રાગ ને જ્ઞાનની એકતાબુદ્ધિ તોડી અને આત્માનું ભાન થયું એમાં એ ભૂમિકામાં જે શુભરાગ હોય એને એમાં તીર્થંકર થવાને લાયક જે દ્રવ્ય હોય, એના પુણ્યના પરિણામ એને જે આવે અને એના બંધનમાં તીર્થંકર પ્રકૃતિ થતાં એના ફળની અતિશયતા અત્યંત પ્રગટી છે.

સમવસરણ આમ.. સાધારણ (માણસ) કહે, ના ના. એ તો આમ છે ને તેમ છે. ઘણા માણસો જૈન સંપ્રદાયમાં જન્મીને પણ આવા સમવસરણ આદિની વિશેષતાની અતિશયતા શ્રદ્ધામાં લેતા નથી. એ તો બધું એક સારા પુરુષ હોય અને એને માથે આમ હોય, સારી ખુરશીએ બેસાડ્યા હોય અને માથે છત્ર તડકો પડતો હોય ને હાલતા હોય તો છત્ર રાખે એવું ભગવાનને હશે. નરભેરામભાઈ! ભાળ્યું નથી, બાપા! તેં આત્માના ચમત્કાર જોયા નથી. જેના અંતર્મુહૂર્તે ભગવાન આત્મા અખંડાનંદ જાગતો શ્રદ્ધા જ્ઞાનમાં જાગ્યો, એના પુણ્યના પરિણામ અનંત કાળમાં નહિ થયેલા એવી જાતના હોય છે. અને એના પુણ્યના બંધનમાં પણ તીર્થંકર પ્રકૃતિના પરમાણુ એને અનંત કાળમાં એ પર્યાયપણે પરિણમ્યા એવું હોતું નથી. અને એના ફળરૂપે આમ મણિરત્નથી બનેલું સમવસરણ. પ્રભુ! એક તો પુણ્યનું ફળ વર્ણવ્યું.

બીજું. આપ જ્યારે સમવસરણમાં બિરાજતા હતા એમાં જેટલા મુનિઓ હતા. ઓહોહો..! સંતો, દિગંબર મુનિઓ આત્મધ્યાનમાં મસ્ત, અસંખ્ય વર્ષના આંતરે પણ રહેલા એને આચાર્ય મહારાજ આમ નજીક-સમીપતા કરે છે. ભગવાન તો મોક્ષ પધાર્યા છે અત્યારે તો. પણ સમવસરણની હયાતીની સત્તાની સમીપતામાં જ્યારે હું બેઠો છું, એમ કરીને વર્ણન કરી રહ્યા છે. ભગવાન એ મુનિઓ હતા. એ '**સમસ્ત મુનિઓ ઉપર બિરાજમાન એવા આપ અત્યંત શોભાને પ્રાપ્ત થતાં હતા.**' આપની શોભા. આમ મુનિઓના ટોળા, ગણધરો, ચાર ચાર જ્ઞાનના ધણી. અંતર્મુહૂર્તમાં દિવ્યધ્વનિ સાંભળી અને બાર અંગની રચના કરવાની જેની તાકાત, એવા સંતોના ટોળા મહા અપ્રતિહત દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રને આરાધન કરનારા, એવા મુનિઓના ટોળામાં પ્રભુ! આપ એવા શોભતા... એવા શોભતા... આપની સભામાં તો એ જ હોય. સમજાય છે કાંઈ?

આ ગોળા મારતા હોય ને આ બધા નથી અંદર? એ સભામાં એવા હોય. રાજા પાસે

આ બધા મુખ.. ભેગા નથી થતાં? નરભેરામભાઈ! આ સાધારણ હોય ને કોઈ પાંચ, દસ હજાર, પચાસ હજાર, લાખ, બે લાખ મળતા હોય એ રાજા. એની પાસે .. રચાયેલી હોય. ઓલી નહોતી વાત કરતી. રીંગણા બહુ સારા. રાજાને કીધું ને. રીંગણા સારા નહિ... રીંગણા સારા નહિ... એમ રાજાએ કહ્યું. ત્યારે દિવાન બધા એના મુખ્ય મંડળી હોય ને કહે, હા સાહેબ. બીજે દિવસે કહ્યું કે રીંગણા સારા નહિ. એમાં બગાડ થાય, એમાં જીવાત હોય. કહે હા, સાહેબ. આજ કેમ આ? અમે રીંગણાના બાપના નોકર છીએ? આપ કહો એમ અમે કહીએ. પણ શેના કહીએ? કુંવરજીભાઈ! એ બધા માખણીયા ચોપડે, હોં! બધા માખણ ચોપડે. આ ફલાણા આમ છે, અમારા રાજા આવા, અમારા શેઠિયા આવા, અમારા ઢીકણા આવા. બહારથી માખણ અને અંદરમાં સમજતા હોય (કે) છે મોટો મૂરખ. વજુભાઈ!

મુમુક્ષુ :- ..

ઉત્તર :- એનો રાજા તો હુશિયાર (હતો). પણ એ ગાંડો થઈ ગયો છેવટે એનું મગજ ફરી ગયું ને એવું થઈ ગયું હતું. એમાં દસ લાખનો તાલુકો.. ગયો ત્યાં આમ આંખમાંથી આંસુ વયા ગયા. હાય હાય. થઈ રહ્યું .. ગયો. પરાધીન.. પરાધીન. પ્રભુ! એ સંતોના ટોળામાં આપની શોભા, હોં! એ આ મુખમંડળીયા અને વિકથા કરનારા અને પાપને માનનારા મિથ્યાદૃષ્ટિ જીવો, એની સભાના આપ નાયક ન હો.. ન હો. આપના સાધક જીવો એની આપની શોભા એથી શોભતા હતા કે વાહ!

એમ કહે છે કે અમારા સાધક સ્વરૂપ અમે આત્માના સ્વરૂપને સાધીએ છીએ, એમાં સાધ્યની શોભા પૂર્ણાનંદની પ્રાપ્તિ એની શોભા છે. એને સાધ્યને લઈને આ સાધકપણું શોભે છે. હેમચંદભાઈ! જુઓ! આ મુનિઓ સ્તુતિ કરે છે આ. ૨૧ થઈ. ૨૨.

लोउत्तरा वि सा समवसरणसोहा जिणेस तुह पाए।
लहिऊण लहइ महिमं रविणो णलिणि व्व कुसुमद्दा(ड्ढा)।।२२।।

'હે ભગવાન!' હે પ્રભુ! **'જેવી રીતે પુષ્પમાં સ્થિત કમલિની...'** એ પુષ્પનો વેલો મોટો. સમજાણું? **'કમલિની સૂર્યના કિરણો પામીને વિશેષ-અધિક મહિમાને પ્રાપ્ત થાય છે.'** વેલો હોય કમળનો અને એ કમળ ખીલ્યા હોય. એ ખીલ્યામાં પણ સૂર્યના કિરણ નિમિત્ત થાય ત્યારે તે કમળ ખીલી નીકળે છે, આમ ખીલી નીકળે છે. સૂર્ય.. કમળ. **'તેવી રીતે જોકે સમવસરણની શોભા સ્વભાવથી જ લોકોત્તર હોય છે.'** એ રચના અલૌકિક! એ વખતના પરમાણુની પર્યાયો એ ભગવાનના પુણ્યનું નિમિત્ત અને નૈમિત્તિક અવસ્થાનો કાળ તેનો ત્યાં જ એ પરિણમે. એ એના પુણ્યનું નિમિત્ત છે અને ત્યાં ઉપાદાન તે પ્રકારે થવાનું છે. પુણ્યવંત પ્રાણી મકાન કરાવે ને? એ મકાનની શોભા બીજી જાતની થાય. અને પાપીના મકાન કરે ત્યારે આપણે આમ ધાર્યું હતું, પણ આ સારું ન લાગ્યું, હોં! આ ભણકાર આવે છે આમાં. આમાં આમ થાય છે... આમાં આમ થાય છે. એના મકાનમાં પણ ફેર

પડે. એમ કહે છે, પ્રભુ! આપના કોઈ પુણ્ય એવા કે જ્યારે સમવસરણમાં આપ બિરાજતા હતા ત્યારે... તેવી રીતે સમવસરણની શોભા સ્વભાવથી જ જોકે હતી. કમળ તો પોતાથી જ ખીલેલું હોય પણ સૂર્યનું કિરણ પામતા વધારે ખીલવટ થાય છે. એમ સમવસરણની શોભા તો સહેજે હતી પણ આપના બિરાજમાન (થવાથી) વધારે શોભા છે. ઓહોહો..! જુઓ! એ પુણ્ય અને પુણ્યના કાળ જ્યારે આવા બંધાયેલા, એ વખતે એનો સ્વભાવ શું? એવા સ્વભાવની અસ્તિપૂર્વક તે પ્રતીતમાં લઈને આ ભક્તિ કરે છે. ખબર ન મળે ભગવાન કોણ, અરિહંત કોણ? 'કુંદકુંદાચાર્ય' કહે છે ને 'પ્રવચનસાર' ૮૦મી ગાથામાં.

जो जाणदि अरहंतं दव्वत्तगुणत्तपज्जयत्तेहिं।
सो जाणदि अप्पाणं मोहो खलु जादि तस्संलयं।।८०।।

જે કોઈ આત્મા સર્વજ્ઞદેવ ત્રિલોકનાથ પરમાત્મા, એનો આત્મા શું? એનો ગુણ શું? અને એની વર્તમાન અવસ્થા શું? દશા શું? એનું વાસ્તવિક સ્વરૂપ જાણે અને એની વ્યંજન આકૃતિ પર્યાય વગેરે શું? એને બરાબર જાણે અને એ જાણે તેવી તુલના કરનારો હું આત્મા છું. એવો જ હું આત્મા છું. એમ આત્મા સાથે મિંઢવે-મેળવે. મિંઢવે સમજો છો? નેમિચંદજી! મિંઢવે એ અમારી કાઠિયાવાડી ભાષા છે. મિલાન કરે મિલાન. એવા સર્વજ્ઞ પરમાત્મા હતા, એનું દ્રવ્ય ગુણની ખાણ. એના ગુણો અચિંત્ય અચિંત્ય શક્તિનો ભંડાર, એની પર્યાય પૂર્ણ નિર્મળ થયેલી અને એનો આકાર શરીર પરમ ઔદારિક પ્રમાણે હતો અને એના સમવસરણની શોભા અત્યંત અલૌકિક! એવું જે જ્ઞાન કરે એ આત્માની સાથે મેળવે, એને સમ્યગ્દર્શન અને ક્ષાયિક સમ્યક્ થયા વિના રહે નહિ એવો જ હું આત્મા છું.

એમ કહે છે કે પ્રભુ! સમવસરણની શોભા તો મહાન અચિંત્ય હતી. લોકોત્તર જ હોય છે. તો પણ હે જિનેન્દ્ર! **'આપના ચરણકમળને પામીને તે અત્યંત વિશેષ મહિમાને ધારણ કરે છે.'** ૨૩.

णिद्दोसो अकलंको अजडो चंदो ब्व सहसि तं तह वि।
सीहासणायलत्थो जिणिंद कयकुवलयाणंदो।।२३।।

ભાવાર્થમાં પણ એ જ છે. આપના ચરણકમળ આમ બિરાજ્યા (તો) શોભા વધી ગઈ. શોભા સમવસરણની વધી. ઓહોહો..! પ્રભુ! એમ આત્મા પોતાના નિજ રૂપને પ્રકાશે, શ્રદ્ધે, ઓળખે એ વખતના પુણ્યની શોભા પણ જુદી. એના પુણ્યના ફળની શોભા ભગવાન આચાર્યદેવ કહે છે, ધર્મીજીવના પુણ્ય એવા હોય છે કે એ પુણ્યના ફળ તરીકે જ્યાં જન્મે એને લક્ષ્મી આદિના સાધનો ક્યાંયથી ગોતવા-શોધવા પડે નહિ. એ તો પહેલું આવી ગયું હતું ને. લક્ષ્મી અમારા મોઢા આગળ દોડતી આજ્ઞા માગે. પ્રભુ! આપની ભક્તિ કરે તેને લક્ષ્મી તો દોડતી મોઢા આગળ આજ્ઞા માગતી ચાલી આવે. આ વલખાને ઝાંવા નાખે છે ને જ્યાં ત્યાં. જલસા ઉડાવવા અને આ કરવા અને કોઈ રીતે અમને માન આપે, અમે મોટાઈમાં ગણાઈએ,

અમે લક્ષ્મીની ગણતરીમાં, શ્રીમંતના અંકની ગણતરીમાં બેઠકમાં ગણાઈએ એ માટે ઝાંવા નાખતા હોય છે. ઝાંવા સમજાય છે? શું કહે?

મુમુક્ષુ :- વલખા નાખ્યા.

ઉત્તર :- વલખા તો હજી આપણી ભાષા છે, એની એ પાછી. ઝાપટા. આમ કરું... આમ કરું... આમ કરું... ધર્મી પોતાના સ્વતંત્ર સ્વભાવને જેણે સાધ્યો છે, એના પુણ્યને પણ સ્વતંત્ર અને તેને સત્‌પુણ્ય કહેવામાં આવે છે. એના ફળની શોભા.. પ્રભુ! એને તો પુણ્ય હતું પણ આપના જ્ઞાન અને આનંદનું નિમિત્ત મળ્યું એથી એની શોભા વધી ગઈ. કહો, સમજાણું કાંઈ? ૨૩.

'**હે જિનેન્દ્ર!**' હે પ્રભુ! '**જોકે આપ...**' હવે ચંદ્રમાની સાથે મેળવે છે ભગવાનને. બધી ઊંચી ઊંચી ચીજો બધી હલકી (લાગે છે) પ્રભુ આપની પાસે. સમજાય છે કાંઈ? આપ જ બધામાં શોભાયમાન અને અધિકપણે બિરાજો છો. '**હે જિનેન્દ્ર આપ તો નિર્દોષ છો અને ચંદ્રમાં દોષ નામ રાત્રિ સહિત છે.**' દોષ એટલે રાત્રિમાં જ ચંદ્ર હોય. આપ તો રાત ને દિ' સદાય પ્રકાશમાન છો. ચંદ્રની સાથે આપને ઉપમા આપવી એ પણ તમને શોભતી નથી. કહો, સમજાણું કાંઈ?

'**આપ દોષરહિત છો ત્યારે ચંદ્ર તો દોષ નામ રાત્રિસહિત છે અર્થાત્ સદોષ છે. આપ તો કર્મકલંકરહિત છો, કિંતુ ચંદ્રમામાં કર્મકલંકસહિત છે.**' છે ને દેખાય છે ને ઓલું હરણ આદિનું ચિહ્ન નથી દેખાતું? ચંદ્રમામાં હરણ આદિનું ચિહ્ન દેખાય છે ને? કહે છે, એમાં તો કલંક છે, પ્રભુ! એની ઉપમા તમને શું દઉં? આપ તો નિષ્કલંક અખંડાનંદ પ્રભુ નિર્મળ ઇષ્ટ પરિણતિથી પરિણમી રહ્યા છો. આપને તો અનિષ્ટ એવા વિકારોનો તો વ્યય નામ સર્વથા નાશ થઈ ગયો છે. માટે ચંદ્રમાની ઉપમા પણ આપને શોભતી નથી.

'**ચંદ્રમાં કર્મકલંકસહિત છે તથા આપ તો જડતારહિત છો.**' ચંદ્ર તો જડ પરમાણુ છે, એની પર્યાય છે. આપનામાં જડતા નથી. એ તો જડતા સહિત છે. '**કિંતુ ચંદ્રમા જડતાસહિત છે.**' જડ છે ને? પરમાણુ છે કે નહિ? '**તેથી એ રીતે તો આપમાં અને ચંદ્રમામાં ભેદ છે...**' જુદાઈ છે, એકતા છે નહિ. '**પરંતુ જેવી રીતે ચંદ્રમા પર્વતના શિખર પર સ્થિત છે...**' ઊગેને ત્યારે. '**અને રાત્રિ વિકાસિત અમોને આનંદ દે છે.**' આનંદ દે છે એટલે? ખીલે છે. રાત્રિ વિકાસિત કમળ હોય છે એ ચંદ્ર હોય ત્યારે ખીલે, સૂર્ય હોય ત્યારે (બીડાઈ થઈ જાય). અને સૂર્યવિકાસી કમળ સૂર્યને કાળે ખીલે, ચંદ્રને કાળે બંધ થઈ જાય. ભગવાન! આપ તો સૂર્યવિકાસી કમળને આનંદ દેનારા. ચંદ્ર એ વિકાસી કમળને આનંદ દેનારા અર્થે ખીલી નીકળે છે આમ. હસે છે. હસે છે આમ. '**તેથી તે શોભાને પ્રાપ્ત થાય છે.**'

'**તેવી રીતે આપ પણ પર્વત સમાન સિંહાસન ઉપર સ્થિત હતા.**' આખું સમવસરણ,

એમાં ગંધકુટિ અને એમાં સિહાંસન, એના ઉપર આમ ભગવાન બિરાજે નિરાલંબી. '**તથા સમસ્ત પૃથ્વી મંડળને આનંદ દીધો.**' લ્યો! શું કીધું? ચંદ્રમાએ તો એને-કમળને આનંદ આપ્યો. આનંદ એટલે ખીલવ્યા. ભગવાન! આપે તો ઘણા પ્રાણીને ખીલવી દીધા. ઘણા પ્રાણીનો ઉદ્ધાર અને ખીલવી દીધા. જોકે ખીલવાની તાકાત તો એનાથી (છે). અહીં નિમિત્તથી વર્ણન કર્યું છે. આપ જ્યાં ઉગ્યા સૂર્ય સમાન (તો) ઘણા ખીલી ગયા.

આપ ઉગ્યા પછી અઢાર ક્રોડાક્રોડી સાગરોપમમાં આ ભરતક્ષેત્રમાં નરકમાં જનારા મનુષ્યો નહોતા. સમજાય છે કાંઈ? આ ભરતક્ષેત્રમાં અઢાર ક્રોડાક્રોડ સાગરોપમમાં કોઈ નરકમાં જનારા નહોતા, મોક્ષમાં જનારા નહોતા, એકેન્દ્રિયમાં જનારા નહોતા, બે ઇન્દ્રિય, ત્રણ ઇન્દ્રિય, ચો ઇન્દ્રિય, પંચેન્દ્રિય, મનુષ્યમાં મરીને જનારા નહોતા. એ દેવમાં જનારા હતા. પણ જ્યાં ભગવાનની વાણી નીકળી ત્યારે ઊંધા પડેલાને નરક, નિગોદના ભાવ આવ્યા અને નરક, નિગોદની તૈયારી કરી રહ્યા. એમાં નિમિત્ત આપ છો એમ અમે કહેતા જ નથી, કહે છે. સમજાય છે કાંઈ?

આ ઊંધું પડ્યું હોય ને ત્યારે સાચી વાત બહાર આવે ત્યારે ખળભળાટ... ખળભળાટ... ઊંધા પડે. પહેલા એમ ને એમ પડ્યા હોય એ વધારે ઊંધા પડે. એ એના નિમિત્તથી ઊંધા નથી, એ તો એની અવળાઈના જ કારણે ઊંધા પડ્યા છે. ભગવાનની જ્યાં વાણી નીકળી અઢાર ક્રોડાક્રોડી સાગરોપમમાં ચોવીસ દંડક અને પચ્ચીસમાં મુક્તિ, એક દેવમાં જવાની સ્થિતિ હતી. જ્યાં વાણી નીકળી તો કોઈ કાંઈ ને કોઈ કાંઈ ને કોઈ કાંઈ. કોઈ નરકમાં ગયા, કોઈ નિગોદમાં ગયા, કોઈ મોક્ષ થયો, કોઈ મનુષ્યપણામાં ગયા, તિર્યંચમાં ગયા, કોઈ વિકલેન્દ્રિયમાં ગયા. નરભેરામભાઈ! શું કીધું?

મુમુક્ષુ :- ભગવાનની વાણી સાંભળ્યા પછી આ બધું થયું.

ઉત્તર :- પછી આ બધું થયું. પહેલા નહોતા. એ નહિ. પ્રભુ! આપ એમાં નિમિત્ત ન કહેવાઓ. આપને કારણે તો ભવ્ય જીવોના હૃદયકમળ ખીલી ગયા. આપે જ્યાં ધોધમાર ચૈતન્યના સ્વભાવની મહિમાનું વર્ણન કર્યું, ખજાના ખોલીને જગતને બતાવ્યા, ભગવાન કંઈકના હૃદય કમળ ખીલી ગયા. કંઈકના ખીલી ગયા. એમ આપ એમાં નિમિત્ત થયા છો. એનાથી ખીલી ગયા. ખીલી ગયા સમજો છો? પ્રગટ થઈ ગયા. કહો, સમજાણું?

'**તથા આપે પૃથ્વીમંડળને આનંદ જ દીધો.**' આનંદ જ દીધો હતો. આત્માઓ અતીન્દ્રિય આનંદના ઝંખનારા જિજ્ઞાસુ હતા, એને આપે આનંદ આપ્યો. આપે આનંદ આપ્યો. એ તો નમોત્થુણંમાં નથી આવતું? જીવ દયાણં બોહિ દયાણં. આવે છે કે નહિ? નરભેરામભાઈ! નમોત્થુણં પાઠમાં. જીવ દયાણં. હે નાથ! અમને આપે જીવ આપ્યો. એમ કહે છે. 'શ્રીમદ્'માં પણ આવે છે કે નહિ? 'તે તો પ્રભુએ આપ્યો' આત્મા અમને આપ્યો. જેને આત્માનું ભાન થવામાં જે નિમિત્ત છે એના ઉપર આરોપથી (એમ કહેવાય કે) પ્રભુ! અમને તો આત્મા

આપ્યો ને. અમે ગાંડા હતા, પાગલ હતા. અમને આત્મા સમજાવ્યો, આત્મા જગાડ્યો. આપે તો આખો આત્મા અમને આપ્યો. અમને કેમ ખાવું, કેમ પીવું, કેમ બોલવું કાંઈ ખબર નહોતી. અમને કેમ જ્ઞાનની વિચિક્ષણતા શું કાંઈ ખબર નહોતી. આપે જ અમને આખો આત્મા આપ્યો. એમ નમોત્થુણંમાં આવે છે ઈ. જીવ દયાણં. જીવનો દાતાર ભગવાન છે. બોધિના દાતાર ભગવાન છે. સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર રૂપી બોધિના ભગવાન દાતાર છે. એની પાસે દેવાની ચીજ આ છે. કહો, સમજાણું કાંઈ?

'અષ્ટપાહુડ'માં આવે છે. પ્રભુ! આપ તો દેવ છો ને. દેવ તો દે. તેને દેવ કહીએ. શું દયો? આપ તો ચારેય અમને આપો છો. પૈસો અમને આપો છો, કામ પણ અમને આપો છો, પુણ્ય પણ અમને આપો છો અને મોક્ષ પણ આપો છો. 'કુંદકુંદાચાર્ય' એમ કહે છે. એક વાર 'કુંદકુંદાચાર્ય' કહે કે ભગવાનની ભક્તિના વિકલ્પથી પણ ચૈતન્યને શાંતિ મળતી નથી. એ તો સ્વાધીનથી મળે છે. પણ નિમિત્તની વ્યાખ્યા કરતાં પ્રભુ! આપને જ્યારે ઓળખ્યા એટલે અમારું ભાન અમને થયું. ત્યારે અમને મોક્ષ પણ મળવાની તૈયારી થઈ, અમને ધર્મનું સાધન પણ થયું. પુણ્ય પણ અમને અલૌકિક થયા અને એ પુણ્યમાં અર્થ ને કામ જે મળશે એવા અર્થ ને કામ આપની ભક્તિ પહેલાં અનંત કાળમાં કોઈ દિ' મળ્યા નહોતા એવા મળશે. વજુભાઈ! ભગવાન દે છે. આમાં કીધું ને, જુઓને!

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- પણ હાથ પહોળો કરે, આમ કહે કે અન્નદાતા! આમ આપો... આમ આપો... અમને આપો. ખરેખર તો સંપ્રદાન તો પોતાની પર્યાયનું પોતે કરીને પોતાને આપે છે. પણ નિમિત્તમાં હે નાથ! આપ તો ચાર પ્રકારના ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ ચારેય પુરુષાર્થના દાતા છો. પુણ્ય તરીકે ધર્મ, અર્થ અને કામ અને મોક્ષ આત્માનો પુરુષાર્થ. ચારેયના આપ દાતાર છો. નિશ્ચય અને વ્યવહાર દશા બેયને સમજાવનારા તમે (છો) માટે બેયના તમે જ દાતાર છો. કહો, સમજાણું કાંઈ? જુઓ! આ સર્વજ્ઞદેવ સિવાય બીજા દેવો સાચા નથી અને એ દેવ જ પોતે ચાર દેવામાં કે નિમિત્ત થવામાં સમર્થ છે. બીજા તો લક્ષ્મી દેવામાં પણ સમર્થ નથી. લ્યો! ઓહોહો..! લક્ષ્મી તો કેવી? કામ પણ એના ભોગો કેવા? અને એનું પુણ્ય પણ કેવું? એ તો સ્વભાવની ભૂમિકામાં બંધાય. અલૌકિક તરીકે આપે દીધા એમ અમે કહીએ છીએ. હજારીમલજી! શું કહે છે? ઉત્તમચંદભાઈ! ભગવાન દે છે. 'અષ્ટપાહુડ'માં (કહ્યું છે). દેવાનો અર્થ નિમિત્તનું કથન (છે). આપનું નિમિત્ત અને આપનું જ્ઞાન જ્યારે અમે અમારામાં કર્યું, એ ચારેય બોલો એવા પ્રગટ્યા કે અનંત કાળમાં એ અર્થ ને કામ ને ધર્મ નામ પુણ્ય એવું હતું જ નહિ અમારી પાસે. બરાબર છે? વજુભાઈ! ઓહોહો..! આનંદ દેનારા.

'તેથી આપ પણ ચંદ્રમા સમાન જ શોભાયમાન છો.' શોભાયમાન છો. શોભાયમાન

થતા હતા. ૨૪.

अच्छंतु ताव इयरा फुरियाविवेया णमंतसिरसिहरा।
होइ असोओ रुक्खो वि णाह तह संणिहाणत्थो।।२४।।

ઓહો..! આચાર્ય કહે છે, હવે આ પ્રાતિહાર્યને લક્ષ કરીને સ્તુતિ કરે છે. ભગવાનને આઠ પ્રાતિહાર્ય-અતિશય પુણ્યની શોભા આઠ હોય છે ને? એમાં પહેલું અશોક વૃક્ષ લે છે. કહો, સમજાણું કાંઈ? અશોક-અશોક. હે ભગવાન!

મુમુક્ષુ :- અશોક છે ને ભગવાન?

ઉત્તર :- ભગવાન અશોક છે. શોક વિનાના, રાગ વિનાના વીતરાગ, એનું પહેલું પ્રાતિહાર્ય અશોકવૃક્ષ છે. કહો, સમજાણું કાંઈ?

આચાર્ય કહે છે કે, હે પ્રભુ! '**હે જિનેન્દ્ર! જેમને જ્ઞાનની જ્યોતિ સ્ફુરાયમાન છે અને જે આપને મસ્તક નમાવીને નમસ્કાર કરે...**' શું કહે છે? જે આત્માઓ ચૈતન્ય સ્વરૂપથી જાગૃત થઈને આપને ઓળખ્યા એવા જે ચૈતન્યના જાગનારા, સમજનારા આપને નમસ્કાર કરે એ તો ચૈતન્ય થઈને વીતરાગ થાય. '**એવા ભવ્ય જીવો તો દૂર રહો.**' એની તો શું વાત કરવી? પણ ચૈતન્ય સર્વજ્ઞપદને.. 'શ્રીમદ્' કહે છે ને કે સર્વજ્ઞને પણ કોઈ અપૂર્વ ભાવથી જાણ્યો હોય તો તેને સર્વજ્ઞ જાણ્યા કહેવાય. નહિતર સર્વજ્ઞ જાણ્યા કહેવાય નહિ. સ્વસંવેદનજ્ઞાનની તાકાત છે કે અલ્પ સમયમાં તે સર્વજ્ઞ થશે અને સર્વજ્ઞ મારો સ્વભાવ છે. વ્યવહાર-બ્યવહાર બધો નિષેધ છે. દૃષ્ટિમાં રાગ ને પુણ્ય ને નિમિત્તનું અવલંબન અને આશ્રય એનો હોતો નથી. એવું જેને ભાન (થયું છે) એ આપને નમસ્કાર કરે એ તો શું વાત કરવી? એના પુણ્ય અને એની પવિત્રતાવાળો માણસ આત્મા નમસ્કાર (કરે), એને શું કહીએ?

'**કિન્તુ ભગવાન! આપની સમીપ રહેતું જડ એવું વૃક્ષ પણ અશોક થઈ જાય છે.**' અશોક વૃક્ષ આવ્યું ને? અશોક વૃક્ષ. કહો, ઈશ્વરચંદજી! ઈશ્વર. છે ને તમારો અશોક? એને કીધું, અશોકવૃક્ષનું આજે આવશે. અશોક. પ્રભુ! આપને ભવ્ય જીવો આત્માના ચૈતન્ય મહિમાને સમજીને એવા જે આપને નમે છે, અંતરમાં નમે છે અને આપને પણ નમે છે એની તો શું વાત કરવી? એને તો અમે દૂર રાખીએ છીએ. પણ આપની સમીપ અશોક વૃક્ષ જે ઝાડ (છે), જડ ઝાડ પણ આપના સમીપે અશોકપણાની ઉપમાને પામે છે. તો જે ચૈતન્ય જાગૃતવાળા આપની સેવા કરે એને વીતરાગતા અને કેવળજ્ઞાન થાય એમાં કાંઈ નવીનતા નથી. કહો, સમજાણું કાંઈ? આ બધી ભક્તિમાં તો અત્યારે વ્યવહારની જ વાત આવે ને?

નિશ્ચયમાં ઉપાદાનથી કાર્ય થાય, નિમિત્ત ઉપસ્થિત માત્ર છે. સમજાણું કાંઈ? કથનથી વ્યવહારથી આવે ત્યારે તો એ જ વાત છે. ઉપાદાનથી જ કાર્ય છે. એમાં કાર્ય કાંઈ નિમિત્તથી

થતું નથી. પણ નિમિત્તના પ્રભાવમાં ભક્તિનો ઉલ્લાસ આવ્યો છે તેથી ભક્તોના એવા જ વચનો નીકળે. નીકળે છે એવા. આપે જ તાર્યા, જગતથી ઉગાર્યા. આ ચોર્યાશીના રખડપાટા આપનાથી નષ્ટ થયા, પ્રભુ! આપ ન મળ્યા હોત તો અમે ક્યાં ચોર્યાશી લાખમાં રખડત. એમ કહે. કહો, સમજાણું કાંઈ? વિનય છે, વિનય છે.

કહે છે, પ્રભુ! સમ્યગ્જ્ઞાનને પામેલા ભવ્ય જીવની તો શું વાત કરવી? આપને નમસ્કાર કરે એને ઇન્દ્રો પછી નમસ્કાર કરશે. એ નમસ્કરણીય થઈ જશે. પણ અશોક ઝાડ.. પ્રભુ! એ જડ ઝાડ આપના નજીકમાં આવ્યું ને આપની માથે રહે છે (તો) એ પણ અશોક થઈ ગયું. એનું નામ પણ અશોક આપને લઈને પાડવામાં આવ્યું છે. ક્યાં ગયા ધન્નાલાલજી? સમજાણું કાંઈ? ઓહોહો..! એ પુણ્યના પરિણામ પણ જુદી જાતના કહે છે. આપના સમીપમાં, ચૈતન્યના સમીપમાં આવીને વિકલ્પ ઉઠ્યો એ પુણ્ય પરિણામ પણ જુદી જાતના. એને મળેલું શરીર પણ.. ભવિષ્યમાં હોં! આરાધક થયા પછી, એના શરીરના રજકણોની અવસ્થા પણ અનંત કાળમાં નહિ થયેલી થવાની. અનંત કાળમાં નહિ થયેલી થવાની. એની વાણી પણ જુદી, એનું કુળ જુદું, એની કીર્તિ જુદી, એની નિરોગતા આદિ ઘણા બોલો આવે છે ને શાસ્ત્રમાં.

આરાધક પુણ્યના ધણી જ્યારે જાય છે. અવતરે છે ત્યારે એને કીર્તિ, કુળ, આબરૂ વગેરે સાધનો ત્યાં સંપન્ન હોય છે. એને સહેજે હોય છે. એને મેળવવા પડતા નથી. એમ ભગવાન અહીં કહે છે. પ્રભુ! ઝાડ જડપણું જે છે તે અશોકપણાને પામે તો અમે તો ચૈતન્ય છીએ, હોં! આપની સમીપે ચાલ્યા આવીએ. ચાલતા આવતા અમે વીતરાગ થઈ જવાના છીએ. કોની સમીપતા હશે? અહીં સમીપતા છે એ ભગવાનની સમીપતાનો આરોપ કરીને ભક્તો (કહે છે), પ્રભુ! આપે તો મુક્તિ આપીને અમને. અને ત્યાં સુધી ભક્તો બોલે. પ્રભુ! આપ મુક્તિ કરતાં આપની ભક્તિ અમારે વધી જાય છે. નેમચંદભાઈ! આવે છે ને સ્તુતિમાં? 'મુક્તિ કરતા ભક્તિ અમારે તો વધારે છે.' એટલે? ભક્તિ તો નિશ્ચયની છે. પણ અત્યારે વિકલ્પ ઉઠ્યો છે, આપના ઉપર લક્ષ (જાય છે), એ એની મુખ્યતા થઈ ગઈ વ્યવહારે. પરમાર્થે તો અમારી મુખ્યતા અમારી મુક્તિ અમારે આશ્રયે થાય છે. આરોપ કરીને ભક્તો વિકલ્પમાં (એમ કહે), આપે તાર્યા, ઉગાર્યા, રખડતા રાખ્યા. રખડતા રાખ્યા. એટલે? રખડતા રાખ્યા એના બે અર્થ થાય. રખડતા રાખ્યા. રખડતા સમજો છો? રુલતા હૈ ન? રાખ્યા એટલે બંધ કર્યા. રાખ્યા નહિ. રખડતા અવતાર ચોર્યાશીના અવતારમાં પ્રભુ ઓહોહો...! આ વસ્તુની ઓળખાણ અને આ ચૈતન્યની જાતને જણાવી, આપથી તરી ગયા. પ્રભુ! ઝાડ અશોકપણાને પામે તો અમે વીતરાગપણાને પામીએ એમાં કોઈ નવીનતા નથી. આ રાગની માગણી નથી કરી, હોં! રાગ થઈને અમે આમ થાય. અમે તો વીતરાગપણાને પામીએ. અમારો સ્વભાવ વીતરાગ એની સમીપમાં જઈએ. અમે વીતરાગપણાને પામશું.

'હે જિનેન્દ્ર! જેમને જ્ઞાન વર્તે છે અર્થાત્ જે જ્ઞાની છે તથા આપને મસ્તક જુકાવીને જે કરવાવાળા છે...' ઝુકાવીને આમ. મસ્તક ઝુકાવવું ને આ બધા નિમિત્તના કથન છે, હોં! મસ્તક ઝુકાવવાનો અર્થ અંદર નરમાશ વર્તે છે. મસ્તક આમ ઝુકવું કે ન ઝુકવું એ આત્માના વિકલ્પને આધીન નથી. આહાહા..! આવા કથનો આવે ને અને માણસ એના અર્થ સમજે નહિ અને ગોટા વાળે. માથું જડ છે, માટી છે આ તો. અનંત પરમાણુનો પિંડ છે. એનું પરિણમન તો એને લઈને સ્વતંત્ર છે. આત્મા નમન કરવાનો વિકલ્પ કરે માટે નમે એમ છે નહિ. પણ નિમિત્ત-નૈમિત્તિક સંબંધમાં જ્યારે એવો વિનય હોય ત્યારે શરીરનું મસ્તકનું નમવું પણ હોય છે. એવા નિમિત્ત-નૈમિત્તિક સંબંધને લઈને ભક્તો એમ કહે છે કે પ્રભુ! ભવ્ય જીવો જ્યારે આપને નમસ્કા કરે... ઓહોહો..! .. ભક્તિ લોકોની. બાયડીને માટે જો રાજી કરવા બહાર પરદેશમાં ગયો હોય અને કાંઈક બે મહિને, ચાર મહિને આવે તો બધા ભેગા થાય કે કાંઈક લાવ્યા. કુંવરજીભાઈ! છોકરા બધા ભેગા થાય. શું બાપા લાવ્યા અમારા માટે? ઘડિયાળ લાવ્યા? ફલાણું લાવ્યા? સાડલો લાવ્યા?

એક ઠેકાણે .. વાત હતી. સરપદળ છે ને સરપદળ? ત્યાં ગયેલા હતા. સામે મકાન હતું. ધણી આવેલો અને સાડલો લઈને આવ્યો બાયડી માટે. આમ બારણું ઉઘાડ્યું (અને પૂછ્યું) આવ્યા. કાંઈક લાવ્યા? ઠીક! કાંઈક લાવ્યા કે નહિ અમારી માટે? છ મહિના બહાર ગયેલા, રખડી આવ્યા. ફલાણે, ઢીંકણે કોઈ પરદેશમાં. છોકરા માટે પેંડા લાવે, ઓલા માટે સાડલો લાવે, ઓલા માટે કાંઈક લાવે.

ભગવાનની પાસે જનારા, એલા આવ્યો અહીંયાં? શું લાવ્યો? ઓય, આ ક્યાં ઉતાર્યું પાછું? નરભેરામભાઈ! ભક્તિ ભેટણું લાવ્યો? એમ કહે છે. આવતું નથી ઓલામાં? આવે છે ને ક્યાંક? ભક્તિ ભેટણું લઈ આવ્યો. પ્રભુ ભક્તિ. એ ભેટ લઈને આવ્યો છું. ઓહોહો..! આવો અવિકારી વીતરાગ સ્વભાવ અને આપ જ અમારા વાત્સલ્ય કરનાર. આવી ગયું છે ને પહેલું? સકળ જીવ ઉપર વાત્સલ્ય પ્રભુ આપનું (વર્તે છે). ઓહોહો..! જેમ ગાય એના વાછરડા અથવા વાછરડી ઉપર પ્રેમ કરે છે ને. પ્રભુ! અમે તો આપના બચ્ચા છીએ. આપ ગાય સમાન છો. આપ અમારા ઉપર વાત્સલ્ય કરનારા છો. ઓહોહો..! હજારીમલજી! વળી વાત્સલ્ય ભગવાનને ક્યાંથી આવ્યું? અકષાય કરુણા, અકષાય કરુણા. ઓહોહો..! 'કરુણા હમ પાવત હે તુમકી વાત રહી ગુરુ ગમકી.' કરુણા એટલે કેવળજ્ઞાનમાં, આપના કેવળજ્ઞાનમાં ભાસ્યું કે આ પ્રાણી એકાવતારી અલ્પ ભવમાં મુક્તિ જનાર છે. પ્રભુ! એ આપની કરુણા અમારા ઉપર વર્તે છે. ભગવાનજીભાઈ! ઓહો..! કરુણા અમારા ઉપર વર્તે છે.

આપના કેવળજ્ઞાનના ધોધ, અમને વાણી દ્વારા જ્યારે આપે સમજાવ્યા એ અમને કરુણા અમારા આત્મા ઉપર થઈ. આપની કરુણા હતી તો કરુણા થઈ એમ ભક્તો ભગવાનને કહે છે. ગણધરોની પણ એમ વાણી નીકળે છે. .. આહાહા..! આપના વિરહે અમે રખડ્યા,

આપના સમીપમાં આવ્યા. અમે એકાવતારી અથવા એક ભવમાં, આ જ ભવમાં પૂર્ણાનંદની પ્રાપ્તિ કરીને મુક્તિને પામશું.

અહીં કહે છે, '**આવા કરવાવાળા એવા ભવ્યજીવ આપની પાસે રહીને તથા આપનો ઉપદેશ સાંભળીને શોક રહિત થઈ ગયા.**' શોક રહિત થઈ જાય. કેમ કે આપની વાણી વીતરાગ થવાની છે. શું કીધું? એ પણ ન્યાય નાખ્યો એમાં. આપની વાણીમાં વીતરાગતા નીતરે છે. ક્યાંય રાગ કરવો કે રાગ ટાળવો એવું સ્વરૂપમાં નથી. વીતરાગતા નીતરે. અશોકપણું નીતરે છે, વીતરાગતા નીતરે છે. કહ્યું નહિ?

વચનામૃત વીતરાગના પરમ શાંત રસમૂળ,
ઔષધ જે ભવરોગના કાયરને પ્રતિકૂળ.

કાયરને આમ હાય.. હાય.. આવ્યું હતું ને? ભાઈ! ... નહોતું આવ્યું ઓલામાં? વાણી સત્‌ની સાંભળીને કેટલાક ભડકે છે. ભડકે છે. ઉપાદાનથી કાર્ય થાય, નિશ્ચયથી મોક્ષમાર્ગ હોય, વિકલ્પ આવે એ બંધમાર્ગ છે. વ્યવહારને આશ્રયે ત્રણ કાળમાં દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, જપ, તપના રાગથી મુક્તિ નથી, આશ્રય નથી. ખરેખર એ કારણ પણ નથી. સાંભળીને આમ ભેંસને દેખીને ઊંટ ભડકે. ભેંસ કહે છે ને? ભેંસને દેખીને ઊંટ ભડકે. એમ સાંભળીને ભડકે છે. હમણાં લખ્યું હતું, આમાં આવ્યું હતું. .. આ શું? આ શું? આ શું? સાંભળને હવે. ભડકે છે શું? શરીરની ક્રિયા ધૂળની ક્યાંય રહી ગઈ. એ તો જડમાં છે. કેટલાક તો એમ કહે પંડિત (નામ) ધરાવીને, લ્યો! એ સોનગઢિયા તો કહે છે કે આ હાથ આમ થાય, ભગવાનની (ભક્તિમાં), શરીરથી તો ધર્મ પણ ન થાય અને પુણ્ય પણ ન થાય. વાત એની સાચી છે. એમ જ કહેવાય છે અને એમ જ છે. ભગવાન એમ કહે છે. અહીં નથી કહેતા? જુઓને. કહો, સમજાણું? આપ તો. '**આપનો ઉપદેશ સાંભળી શોકરહિત થઈ જાય.**' એટલે શું કીધું? ઉપદેશમાં શું આવ્યું હતું? ઉપેક્ષા પુણ્યની વ્યવહારની, નિમિત્તની ઉપેક્ષા કર, સ્વભાવની અપેક્ષા કર. ચૌદ પૂર્વની વાણીની ચાર અંગમાં આ જ ઉપદેશ છે.

ભગવાન! આપના ઉપદેશને પામીને જીવો અશોક થઈ જાય છે. તો જેવું ઉપદેશમાં હતું એવું અંદર પ્રયોગમાં મૂક્યું ત્યારે તેના ફળરૂપે વીતરાગતા આવી જાય છે. ...ચંદભાઈ! રાગ રાખવાનું હશે ઉપદેશમાં? એ ભગવાનનો ઉપદેશ હોય નહિ, એમ કહે છે. આહાહા..! આપના ઉપદેશમાં તો વીતરાગતા, અવિકારતા, અકષાયતા, સ્વાભાવિક શુદ્ધિની પવિત્રતા કેમ પ્રગટે એ જ વાત નીતરી રહી છે. અશોક-શોકરહિત થાય છે.

'**એમાં તો કોઈ આશ્રય નથી. કિંતુ વૃક્ષ જે જડ છે તે પણ આપની સમીપતા માત્રથી અશોક થઈ જાય છે.**' અશોક તો છે. પણ અલંકારથી આમ વીતરાગતા તરવરે છે ને દૃષ્ટિમાં? ભગવાનની પૂર્ણ વીતરાગતા પણ સાધ્યમાં, લક્ષ્યમાં લીધી છે એટલે ઝાડને પણ કહે છે કે તું પણ અશોક છો. જા. વીતરાગતા લાગુ પડે. તને પણ વીતરાગતા લાગુ

પડે છે. કહો, સમજાણું આમાં? **'એમાં ઘણું મોટું આશ્રય છે. માત્રથી અશોક થઈ જાય એમાં મોટું આશ્રય છે.'** ૨૫.

छत्तत्तयमालंबियाणिम्मलमुत्ताहलच्छला तुज्झ।
जणलोयणेसु वरिसइ अमयं पि व णाह बिंदूहिं।।२५।।

હવે છત્ર. છત્ર-છત્ર. ભગવાન સર્વજ્ઞપદને પામે તીર્થંકરદેવ, ત્યાં એ બિરાજમાન હોય એના ઉપર ત્રણ છત્ર હોય છે. એ અતિશયોક્તિ નથી હોં! પણ એ અતિશયતા છે. આમ ત્રણ છત્ર છે. મુક્તાફળના હાર જેવા જાણે આમ દેખાતા હોય માથે. એને કાંઈ નથી, હોં! એ તો વીતરાગ છે. એના શરીરને અડતા નથી. શરીર નીચે અડે નહિ અને ઉપર પણ અડે નહિ. નીચે સિંહાસનને અડે નહિ, ઉપર છત્રને અડે નહિ. વચમાં શરીર આમ નિરાલંબન પડ્યું હોય. ઓહોહો..! સિહાંસન ઉપર ચાર તસુ. ઓલા ઉપરથી હેઠે. સમજાણું? ઓલા અંતરીક્ષમાં છે ને? ભગવાન આમ ઉપર રહે છે. આ અંતરીક્ષ પાર્શ્વનાથ. અંતરીક્ષ પાર્શ્વનાથ ને? ગયા હતા ને ત્યાં? ઓલા કહે કે આ ઉપર છે. ભાઈ! જોવા દયો હેઠે. હેઠે ત્રણ ઠેકાણે અડેલું છે, કીધું. આપણને ભાઈ વાત બેસતી નથી. એવા .. વાતું બહુ કરવી.. સમજ્યાને? જેમ હોય તેમ એને જાણવું જોઈએ. અંતરીક્ષ પાર્શ્વનાથ ભગવાન છે ને, ગયા હતા અમે. ત્રણ ઠેકાણે અડેલું છે. એક ઠેકાણે જરીક નહોતું એટલે હોય એવું એમાં શું? રાખ્યું હોય. તો કહે, પહેલા ઊંચી હતી. હવે પહેલા ઊંચી એ અમારે નક્કી શી રીતે કરવું અત્યારે? પહેલા ઊંચી હતી. લોકો ખોટી કલ્પનાના અતિશયો વળગાડે છે મૂર્તિને. એમ આ નથી. વજુભાઈ! હતા કે નહિ તમે? આ ઓલું લૂગડું .. કાઢનારા કાઢે, આમ હળવેક દઈને ઓલી કોરથી કાઢે. જુઓ! આ નીચેથી લૂગડું નીકળી ગયું. ઓલી કોર હેઠે ઓલું હોય ત્યાં લૂગડું ન રાખે અને આમ કરે તો નીકળી ગયું. નીકળ્યા. વસ્તુ સ્થિતિ તો જેમ હોય એમાં તો કોઈ અતિશય ખોટા પણ કલ્પે છે. આ અતિશય ખોટા નથી, આ તો વસ્તુની સ્થિતિ છે.

ત્યારે કોઈ કહે કે ભગવાન વીતરાગ પૂર્ણ વીતરાગ એને વળી છત્ર શા? એને સિંહાસન શા? એને સમવસરણ શા? એને કાંઈ નથી, સાંભળને! એ તો પૂર્વના પુણ્યના સંયોગ તરીકે એવી સ્થિતિ થયા વિના રહે નહિ. થાય છે. એને કાંઈ નથી. એ છત્રને બહાને કહે છે, **'હે ભગવાન!'** જે ત્રણ છત્ર છે ને આપના ઉપર? **'તે લટકતા નિર્મળ મુક્તાફળના બ્હાને મનુષ્યની આંખમાં અમૃતની વર્ષા કરતા હોય એમ ભાસે છે.'** એટલે શું કહે છે?

'હે ભગવાન! જે સમયે ભવ્ય જીવો આપના છત્ર દેખે છે તે સમયે તેમને એટલો આનંદ થાય છે કે તે આનંદને લઈને તેમની આંખમાંથી અશ્રુપાત થયા કરે છે.' અશ્રુપાત થવા લાગે છે. થવા લાગે છે. હરખના આંસુ આવે છે. એટલે? આત્માના સ્વરૂપને અને આપને બેને જોતાં અંતરના સ્વરૂપમાં આનંદ આવે છે. આપની ભક્તિમાં હરખ આવે છે એટલે આંખમાંથી આંસુ નીકળે છે. અને તે કાળે તે અશુભ પરિણામ નથી, અશુભ

કર્મો ટળી જાય છે. કહો, સમજાણું કાંઈ? ભગવાનનો ઉપદેશ સાંભળે (તો) અમૃત વરસતું હોય જાણે, અમૃત વરસે. કર્ણને અમૃત વરસતા હોય એમ લાગે. સમજાય છે? મૃતક હોય એને 'આત્મસિદ્ધિ' સંભળાવવા લાગ્યા. કાન આમ કરી નાખ્યા. કોઈ દિ' પ્રેમ કર્યા નથી અને અંદર પીડા હોય મરવાની છેલ્લી. આ ક્યાં સુધી હાંકશે?

સર્વજ્ઞની વાણી એવા પ્રેમાળ ભવ્ય જીવો હોય છે, કહે છે કે પ્રભુ! આપની વાણીનો ધોધ નીકળે છે ને, તો અમને તો અમૃત વરસે છે એમ લાગે છે. કે જેથી અમૃતના આંસુ અમારી આંખમાંથી પડ્યા જ કરે છે, આમ ધારા.. આનંદધારાના ઝરણા વહે છે. અનાકુળ સ્વભાવની શ્રદ્ધા-જ્ઞાનના ઝરણા વહે છે અને પુણ્ય પરિણામમાં વિકલ્પ આવતા, આમ હરખ આવતા આંખમાંથી આંસુ ચાલ્યા જાય છે અને કર્મો અમારા નિર્જરી જાય છે. ઓહોહો..! પછી એકલા વળગે કે ભગવાનની ભક્તિથી કર્મ નિર્જરી જતા હશે.

અહીં તો સ્વ અને પરની બેને સાથે રાખીને વાત છે. અહીં એ કહે છે કે જે સમયે **'ભવ્યને આંખમાંથી અશ્રુપાત...'** અશ્રુપાત. આહાહા..! તારા વિરહ. 'કુંદકુંદાચાર્યે' કહ્યું ને? અમને પ્રભુ! ભગવાન ત્રિલોકનાથના વિરહ ભરતક્ષેત્રે. ધ્યાનમાં આવે છે ત્યાં સમવસરણની રચના ચિંતવે છે. 'કુંદકુંદાચાર્ય' મહારાજ અહીં નગ્ન દિગંબર સંત ભાવલિંગી (બિરાજતા). વિરહ જ્યાં અંદર પડે છે, રચના (ચિંતવે છે). ત્યાં એવી અંદર પુણ્ય અને પવિત્રતાનો યોગ (કે) ભગવાનના મુખમાંથી વાણી નીકળે છે. સત્ ધર્મ વૃદ્ધિ હો. સત્ ધર્મ વૃદ્ધિ હો. જુઓ! ક્યાં ભગવાન અને ક્યાં કુંદકુંદાચાર્ય! જુઓ! જગતમાં નિમિત્ત નૈમિત્તિક સંબંધ. એવો જ નિમિત્ત સંબંધ કે અહીં આમ છે. ત્યાં શક્તિથી અથવા દેવો આવીને ભગવાન પાસે કુંદકુંદાચાર્ય જાય છે. સાક્ષાત્ ભરતક્ષેત્રના મુનિ એ સાક્ષાત્ મહાવિદેહક્ષેત્રમાં બિરાજતા પ્રભુના દર્શન કરે છે. એને કેટલો હરખ હશે? કેવળચંદભાઈ! સમજાણું આમાં?

એ કુંદકુંદાચાર્ય બે હજાર વર્ષ પહેલા અહીંયાં થયા. ભગવાન દૂર હતા એને નજીક કર્યા. વ્યવહારે બાહ્યમાં નજીક કર્યા. અંદર તો નજીક હતા જ, ભગવાન આત્માના સ્વભાવ સમીપે. આઠ દિ' સુધી સમવસરણમાં રહ્યા. દિવ્યધ્વનિ અમૃત વરસ્યા. સમજાય છે? આમ આનંદ... આનંદ... આનંદ... રોમ રોમ ખડા થઈ ગયા. રોમ રોમ ઊભા થઈ ગયા. આવીને આ શાસ્ત્રની રચના (કરી). 'સમયસાર', 'પંચાસ્તિકાય', 'પ્રવચનસાર', 'નિયમસાર' એવા મહા અજોડ રત્નો સર્વજ્ઞની વાણીને તુલના કરે એવી વાણી એવા શાસ્ત્રો રચ્યા. એને આનંદ અંદરનો અને બહારનો કેટલો હશે? કહો, સમજાણું?

અહીં કહે છે, પ્રભુ! આ છત્રને બહાને અમે આમ જોઈએ ને. આમ ટગ... ટગ... ટગ... જોઈએ છીએ ને. એટલે માણસને બહુ ટગ-ટગ જોવે તો આંખ સરખી ન રહે તો પાણી ઝરી જાય. એમ અમારા આત્માને ટગ-ટગ કરીને જોઈએ છીએ અને તમારા ભક્તિના ભાવે અમે તમને જોઈએ છીએ (તો) અમને આનંદ આવી જાય છે. સમજાણું કાંઈ? છોકરો ક્યાંકથી

આવતો હોય તો કેટલો આમ બાથ ભીડે, જોયું છે? સમજાણું? બાથ ભીડે. આહાહા..! બાપા! તું કર્મી જાગ્યો, બાપા! અમારા કુળમાં હોં! નરભેરામભાઈ! ધૂળેય કર્મી નથી હવે. નરકમાં ને નિગોદમાં લઈ જવાને કર્મી છે. હાલ, અમે જઈએ ત્યાં તમે બધા.

ભગવાન ત્રિલોકના પરમાત્મા એને જે દેખે છે ને જોવે ને સાંભળે ને સમજે છે એ કર્મી ખરા કાર્યનો કરનાર આત્મા. ભગવાને પૂર્ણ કાર્ય કર્યા. એની વાણી નીકળી, હરખ-હરખ ભેટો થઈ જાય છે આમ જાણે. ભગવાનને મળીએ... ભગવાનને મળીએ... એવું થઈ જાય. અને સમવસરણમાં જે જીવ નજીકમાં જાય એના શરીરને દેખે એમાં સાત ભવ ભાળે. ભગવાનના ભેટા (થાય એમાં). અનંતા ભવનો નાશ થયો અને સાત ભવ હોય તો. હજી એક-બે ભવ હોય એ (દેખાય). શરીર આમ દેખે પરમઔદારિક. આમ નજર ટગ-ટગ છે. અંદર ટગ-ટગ છે ને આમ નિર્મળતા થઈ જાય છે. પ્રભુ! આ છત્રને બહાને અમને જાણે આમ દેખીને આંસુ આવતા હોય અમૃતના, એમ અમે દેખીએ છીએ. કહો, સમજાણું કાંઈ? એ ૨૫. ૨૫ થઈને? ૨૬.

कयलोयलोयगुप्पलहरिसाइ सुरेसहत्थचलियाइं।
तुह देव सरय हरकिरणकयाइं व चमराइं।।२६।।

‘**હે પ્રભુ!**’ હવે ત્રીજું. પહેલો (અતિશય) અશોક (વૃક્ષ) લીધો, બીજો છત્ર લીધો, ત્રીજો ચામર. હવા લાગતી હશે ભગવાનને? પણ ઈન્દ્રોને, દેવોને ભક્તિના ઉછાળામાં ચોસઠ ચામર ભગવાનને (ઢાળે છે). એ તો વીતરાગ છે. ખમ્મા અન્નદાતા! એમ કરીને ઈન્દ્રો ચામર ઢાળે છે. એમ ખમ્મા આત્માના સ્વભાવને! એમ કરી આત્મા પોતાના સ્વભાવને સંમત થઈને અનુમોદે છે.

‘**હે જિનેન્દ્ર! જેને જોવાથી સમસ્ત લોકના નેત્રો રૂપી કમળ હર્ષિત થાય છે અને જેને મોટા મોટા ઈન્દ્રો ઢાળે એવા આપના ચામર એ જાણે કે શરદઋતુના ચંદ્રમાં કીરણોથી બનાવ્યા હોય એમ લાગે છે.**’ ભારે ભાઈ! શરદઋતુનો ચંદ્ર શીતળ ઠંડો બહુ હોય અને એના (કિરણો) ધોળા બહુ હોય. એના કિરણો લાવીને જાણે પ્રભુ આ બનાવ્યું હોય. ચામર. એવા ઈન્દ્રો આપને ચામર ઢાળે છે. શરદઋતુ. શીતળ... શીતળ... શીતળ... એમ આત્મા. પ્રભુ! આપ શીતળ-શીતળ થઈ ગયા અંદર. ઠરી ગયા... ઠરી ગયા... ઉપશમ સ્વભાવ અકષાયભાવે. અમે પણ અમારા અકષાયભાવમાં આમ શરદઋતુની શીતળતા જેમ ઠરીએ એ અમારી મુક્તિના ઉપાય અને મુક્તિના મંડપ છે. આપના તો આમ જાણે એટલા પુણ્ય, આપની પવિત્રતા કે શરદઋતુ, કુદરતની ઋતુ પણ જાણે એમાંથી કિરણો આવીને આ બન્યા. ગાંડપણું તો નહિ હોય ને આ? વજુભાઈ! મુનિ છે ને પંચ મહાવ્રતધારી. અસત્ય બોલવાનો તો ત્યાગ છે. એ ભક્તિથી આશ્રય પામીને ભગવાનની ભક્તિ કરે છે. એવો ભાવ ધર્મીને આવ્યા વિના રહેતો નથી. (શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)